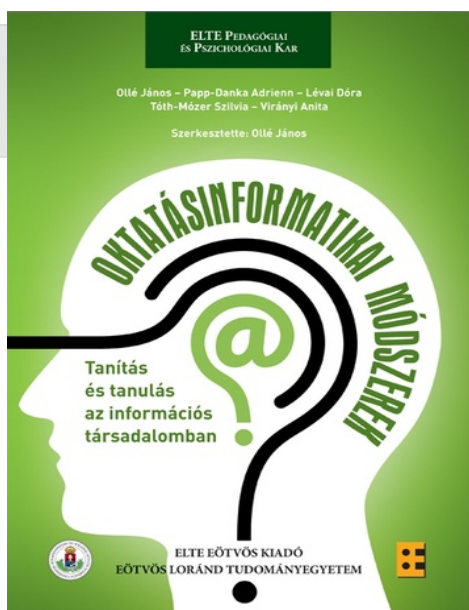

Tanítás és tanulása az információs társadalomban

Petry Annamária *

Ollé János, Papp Danka Adrienn, Lévai Dóra, Tóth-Mózer Szilvia és Virányi Anita (2013): *Tanulás és tanítása az információs társadalomban*. Budapest, Eötvös Kiadó

„A tágabban értelmezett eLearning, vagy az oktatás-informatika területén nagy merészség könyvet írni, mert a tartalom relevanciája, a fontosnak gondolt területek gyorsan változnak.” – írja Ollé János (2013, www.ollejanos.hu) az V. Oktatás-Informatikai Konferencia 1. napjának végén bemutatott „Oktatásinformatikai módszerek” című könyvről, az Információs Társadalom Oktató- és Kutatócsoport legújabb produktumáról.

A digitális környezet oktatásra gyakorolt hatása napjainkban számos konferencia (Digitális Pedagógus konferencia, 2013. május 25. ELTE PPK, <http://digitalisnemzedek.hu/>) és cikk témája. A megváltozott tanulási stratégiák új, módszertani lehetőségeivel a külföldi szak-

irodalomban *Mc Luhan* (1960, 2012) és *Greenfield* (2009) foglalkoznak. A külföldi szerzők főként az új generáció megjelenésének kérdéseit fejtetik, a társadalmi változásokra koncentrálnak, s csak áttételesen érintenek oktatási kérdéseket. A hazai szakirodalomban *Komenczi Bertalan* szaktárgyspecifikusan, informatika-központúan, inkább felsőoktatási kérdéseket érintve fejt ki a digitális technika hatását az oktatásra. A fiatal tanárkollégák közül a PIL Akadémiát is vezető-szervező *Nádori Gergely* és *Prievera Tibor* *Digitális módszertani kézikönyve* (2012, tanarblog.hu) figyelemre méltó a témában. A pedagógia gyakorlatában jól hasznosítható mű az információs és kommunikációs technológiákról (IKT) közlő anyagokat: kisiskolások, középiskolások tanításához óravázlatokat, projekteket – a *PIL Akadémia* tanfolyamaira készített tanári munkákból válogatva.

A *Tanítás tanulás az információs társadalomban* című könyv, napjainkban valóban releváns és aktuális. Hiszen az oktatásnak, a napról napra fejlődő világhoz technikailag igazodva, a digitális eszközöket is felhasználva kell haladnia. *Ollé János* bevezetőben említett mondatának szkeptikus felhangja – validitás kérdése – azért túlnik indokolatlannak, mert a szerzők a digitális didaktika átfogó, felépítés szempontjából a hagyományokból kiinduló, azt továbbépítő, összefoglaló munkát hoztak létre. Növuma a könyvnek, hogy rövid (150. o.) terjedelme ellenére kísérletet tesz a digitális világ adta lehetőségek oktatási céllal való felhasználására az oktatási folyamat egészére vonatkoztatva.

A kötet szerzői közül *Ollé János*, az ELTE PPK adjunktusa, az elmúlt években az eLearning módszertan terjesztése, fejlesztése és alkalmazása területén a szakma elismerésére számot tartó munkásságot folytat. A másik négy szerző fiatal, pályakezdő: *Lévai Dóra* egyetemi tanársegéd, doktorandusz (ELTE PPK), *Papp-Danka Adrienn* oktató, eLearning szakértő (ELTE, PPK), *Tóth-Mózer Szilvia* IKT módszertani munkatárs (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.), doktorandusz (ELTE PPK), *Virányi Anita* tanársegéd (ELTE BGGYK).

A *Tanítás tanulás az információs társadalomban* című könyv hiánypótló mű. Az oktatás területén mindmáig alapműnek tekintett *Didaktika* (1998) szerkezetét, felosztását adaptálja a digitális világ által létrejött, új kihívá-

* Óbudai Gimnázium, középiskolai tanár, petry.annamaria@gmail.com

sokkal teli „tanításra, tanulásra”. Átfogó szemlélettel mutatja be az információs társadalom képét, a pedagógiai kultúra szerepét ebben a környezetben, a gyermekkép, pedagógusszerep változásait, a tanulás szervezését s az oktatásban felhasználható módszereket. A Didaktika (Falus, 1998) könyv szerkezetében megjelenő „Különleges bánásmódot igénylő gyerekek” című fejezet ebben a könyvben más réteget – a fogyatékossgal élő fiatalokat – érintő kérdéseket tárgyalja: *Virányi Anita: Sajátos nevelési igényű tanulók tanulásszervezésének és tanulástámogatásának specifikus szempontjai az információs társadalomban* című fejezetében (133–150.). Ettől eltekintve az olvasó számára a könyv felépítése végigviszi és adaptálja az információs társadalom új kihívásai által indikált új pedagógiai komponenseket, kihívásokat, új módszertant. A rövid „digitális didaktika” öt szerző össz munkájának következtében egységes mű.

Ollé János bevezető fejezete (*Pedagógiai kultúra az információs társadalomban*), a téma lényeglátó összefoglalását adja. A tanulmány a digitális világ elterjedésének kérdését az oktatás aspektusában ötféle perspektívából vetíti elé. A gyerekek, a szülők, a pedagógusok, a társadalom, a tudás alapú társadalom nézőpontjából – az oktatás öt fő komponense számára fontos elemeket emeli ki a megváltozott tanulási környezetben. Hangsúlyozza a digitális nemzedék megismerésének fontosságát, a digitális környezet bevonásának szerepét az oktatásba, a tanórákra. Ezzel megszűnne a kétféle tanulási környezet (otthoni, iskolai) okozta különbség, ami vélhetően kedvező hatással lenne a tanulás eredményességére. A tanítási-tanulási folyamatban a szülők interaktív részvétele lényeges lenne. Ennek fontos színtere lehet az elektronikus napló, az e-mail használata a tanár-szülő kontextusban. A pedagógustípusok széles skáláját mutatja be a szerző: „digitális telepes” (igyekszik megfelelni a kor digitális elvárásainak), „digitális nomád” (nem akarja még meghallani a kor kihívásait), „digitális kalandor”, „digitális felfedező” (nyitott, innovatív). Azonban leszögezi, a „digitális bevándorló” (az új eszközhasználat elsajátítására kész) státusz megszerzése elengedhetetlen követelmény minden pedagógus számára, és egyben az alkotó értelmiségi lét része is. A pedagógusokkal szemben támasztott igényrendszer még illuzórikusnak tűnik napjainkban, leginkább a közoktatásban. Az online megjelenés, online közösségekben való aktív részvétel, web 2.0 eszközök használata alapvetően a fiatal pedagógusgenerációra jellemző. Ugyanakkor a munkahelyek nagy része ma már elvárja a digitális technika felhasználói szintű ismeretét. Az oktatásnak (főképpen a közoktatásnak) erre hatványozottabban fel kell készülnie. A tanulóknak kell megtanulniuk az internethasználat dzsungelében való eligazodást, az ismeretszűrést, az internet-etikát. Nehézséget jelent még azonban a sok iskolában létező hagyományos, „adigitális” szemlélet. Ennek megváltoztatása fontos az individuális tanulás közösségivé formálása, az interaktivitás axiómaként való kezelése, a hálózatiság kialakítása érdekében. A digitális technika motiváló hatását is említi a szerző, mely a tanulási kedv kialakításában elengedhetetlen. *Ollé János* gondolatai megte-remtik a könyv alaphangulatát, igény szintjét, igen széleskörű rálátást biztosítva az oktatás és az informatikai társadalom kapcsolatára.

A társszerzők tudásterületüknek megfelelően kapcsolódnak a témához: *Tóth-Mózer Szilvia* pszichológusként a gyermekképről, a digitális bennszülöttekről ír. Remek, összehasonlító táblázattal érzékelteti a digitális bevándorlók és digitális bennszülöttek eltérő jellemzőit (32.), majd az agykutatás eredményeire támaszkodva leszögezi: „akik rendszeres internet felhasználók, másféleképpen működnek szövegolvasás közben is.” (34.). Bemutatja a Z generáció jellemzőit: a türelmetlenséget, a vizualitás iránti igényt, a multitasking tevékenységek (egyszerre több tevékenység párhuzamos végzése, egyszerre 5-6 „ablak” kezelése a neten) következtében a gyenge koncentrációkészséget, az érzelmek késleltetésének (*holding*) problematikusságát tanórán. További jellemzői a tanulói attitűdnek: az időkezelés „just in time” mivolta és plaszticitása, a nyelvhasználat 21. századi nyelvújításhoz hasonló jellege (lájkolás, guglizás, szmájli stb.). A szerző a Z generáció kutatóinak legjavát ismeri (*Csepeli, 2003; Greenfield, 2009; Tari, 2010*), s ennek megfelelően bővíti az eddig felsorolt témákat. A tanulói tudás kialakításá-

nak is alkalmazkodnia kell a megváltozott tanulási környezethez: az információk egyedüli letéteményese már nem a tanár, a hiteles pedagógusnak meg kell küzdenie az elismerésért, elfogadásért. A tanárok körében még nem teljes mértékben elfogadott és népszerű a Facebook jelenlét, pedig ez a tanár-diák kapcsolat pozitív hatását rejtheti. A tanulók internet- és médiahasználati szokásait elemezve remek táblázatot láthatunk: Maslow-féle piramisvariációkat a tanulók által használt és elvárt hierarchiának megfelelően (43.). A diákok újszerű attitűdjét lezáró gondolatok, kérdések: vajon érzelmi inkontinenciához vezet-e ez a szép, új világ? Mi a pedagógia feladata? A válasz egyértelmű. A tanulók újfajta erősségeire építés, a modern lehetőségeket kiismerése, az új csatornák kiaknázása vezethet csak eredményre.

Papp-Danka Adrienn tanulás és tanulás módszertani tanulmánya a lifelong learning fogalmából indul ki. Lezögezi, hogy az oktatásban kívánatos a trend „a dominánsan tanárközpontú tanulás felől a nyitott és tanuló központú tanulás felé” tartás. Az oktatásban az IKT eszközök létfontosságúak, de felhasználásuk csak akkor indokolt, ha a tanulás hatékonyságát segíti elő, s nem öncélúan reprezentálja a modern technikát a tanórán. *Papp-Danka Adrienn* a multipercepcionális (látható, hallható stb.) tananyagok hatékonyságát preferálja, s azok kombinált alkalmazására fekteti a hangsúlyt – kiemelve a digitális nemzedék multitasking tevékenységeihez szokott életmódját. Átgondolandó állítás: „a diák otthoni tanulása merőben eltér az osztályteremben folytatott tanulástól, ahol a pedagógus csupán egy megnyitott ablaknak felel meg...” (63.), így a hagyományos tanítás a diákok számára „ingerszegénynek” nevezhető. Ebből következik, hogy az ebben a fejezetben kifejtett módszertan is eltér a megszokottól. Az iskolán kívül online környezethez szokott diákok számára az *Oroszlány* (2004)-féle tanulási módszertannak is meg kell újulnia. Alapvető tényként kell elfogadni, hogy a digitális bennszülötteknek többet jelent a kép, mint a szöveg (Youtube, Facebook), a lineáris szövegolvasás hosszú ideig tartóan problémássá válik, a hosszú távú memória gyengül, a koncentráció nehéz. Ennek kompenzálására úgynevezett digitális tolltartó áll a tanárok rendelkezésére: az online felületek tanulási célból való felhasználása, a Wikipédia (és annak veszélyei is...), az online dokumentumkezelés (például, közös tanulási produktum létrehozása adott online felületen) fontos lehet. A prezentáció készítésben a Prezi használata (<http://prezi.com/>), fogalomtérképek alkalmazása modernné teszik az órát. Meg kell jegyezzük, hogy ezek a remek ötletek a pedagógia egyetemi szintjén már alkalmazottak, ám a közoktatás e téren még gyermekcipőben jár. Minden pedagógus számára hasznos honlap lehet a szerző által ajánlott www.teachertube.com, ha kellőképpen tudja tárgyához adaptálni mind tematikailag mind nyelvi szinten. A fejezet befejezése tartalmazza az összegzést és a racionális előre mutatót: „online módszertan nem képzelhető el a hagyományos tanulási környezetben szerzett és használt technikák, stratégiák, tapasztalatok nélkül.” (74.). Az oktatásban a hagyományos és modern tanulásmódszertan együtt-alkalmazása lehet csak sikeres és eredményes.

Lévai Dóra a pedagógusszerep, pedagógus kompetenciák változásáról ír az információs társadalomban. A tanár a nevelési és oktatási folyamat kulcsszereplője: a kompetenciafejlesztés (oktatás) és jellemfejlesztés (nevelés) irányítója. Feladata az értékközvetítés és modellnyújtás. Kétségtelen, hogy bármilyen a pedagóguspálya elismertsége napjainkban – mind anyagi, mind erkölcsi téren –, a megnövekedett szülői, tanulói elvárásokkal párhuzamosan a pedagógusoknak a digitális világ fejlődésével is lépést kell/ kellene tartaniuk, hiszen tanítványaik világát ismerniük kell a hatékony tanítás érdekében. Eszerint „a tanárnak egyértelműen újra kell gondolnia a feladatkörét és szerepét.” (81.) Új (?) igényként jelenik meg a pedagógusokkal szemben, hogy legyenek nyitottak az innovációra, önfejlesztésre, élethosszig tartó tanulásra. Hasznos táblázatot kaphatunk a pedagógus lehetőségeiről az Y, X, Z és Facebook generációval kapcsolatban. Ebből kiderül, hogy milyen nagymértékben változtak néhány évtized alatt az információs források, a kommunikáció módjai, az oktatási tartalmak. Csak egy pontot emelnénk ki: míg a X generáció számára (1965–79 között születetteknek) a tanár hitelességét a szaktárgyi tudás,

értékközvetítő magatartás, iskolán kívüli tevékenység jelentette, addig a Facebook generációnak – a táblázat szerint – ezeken a tartalmakon kívül az online identitás, megosztott tartalmak, digitális lábnyomok hagyása is. A fejezet írója az OM és az Európai Unió rendelkezéseit idézi, vele párhuzamosan bemutatja napjaink tanári gyakorlatának félelmeit is (digitális eszközök használatában való jártasság, félelem a presztízsvesztéstől, az idő hiánya, a túlterheltség). Érdekesnek és átgondolandónak tűnik, hogy a tanulmányíró szerint „a tanár az online világban sem rejtőzködhet, hiszen ezáltal a hitelessége és a megbízhatósága is megkérdőjeleződik.” (91.) Az viszont kétségtelen, hogy a pedagógiai munka menedzselésében, irányításában, a kommunikációban, a tanulók jobb megismerésében segítséget nyújthat a közösségi oldalak használata. A tanárnak azért kell ismerni a digitális tartalmakat, hogy segítse tanítványait a digitális tartalmak közötti tájékozódásban, tartalomválogatásban. *Lévai Dóra* összegzi a pedagógus egyik új feladatát: „hidat kell kialakítani a digitális generációk szakadéka között.” (95.)

Ollé János tanulmánya az *Oktatási módszerek és tanulásszervezés az információs társadalom iskolai gyakorlatában* címmel a hagyományos didaktika munkaformáit adaptálja a digitális tartalmak kivitelezésére, ötleteket ad a tanulói motiváció eredményes kiaknázására. Újdonságnak számít a hálózatos tanulási módszer, mely sajátosan felsőoktatási környezetben kivitelezhető. A közös online munkafüzet, fogalomtérkép megalkotása jó ötletek – főképpen egyetemi szinten. A szöveget érthető ábrák egészítik ki, így az olvasó az elméletről pontos tájékoztatást kap (talán túlságosan is evidens formában...). Az oktatás módszerei színessé tehetőek digitális eszközökkel: az előadás (például a szavazógép használata), szemléltetés (például az interaktív tábla), a magyarázat (például megosztott prezentáció – interakciók). A Facebook-csoportok, fórumfelületek létrehozása is jól használható lehet az oktatásban. Ezeken a fórumokon a kommunikáció lassabb az élő információcserénél, de lényegesen több tartalommal kiegészített és átgondoltabb lehet. Az itt vázolt világ az olvasó számára új perspektívákat kínál fel az oktatás területén.

A könyv befejező tanulmánya *Virányi Anita* munkája. *A Sajátos nevelési igényű tanulók tanulásszervezésének és tanulástámogatásának specifikus szempontjai az információs társadalomban* című rész a gyógypedagógia számára mutat innovatív eszköztárat. Segítő, augmentatív, fejlesztő, diagnosztikus célú infokommunikációs eszközök alkalmazhatóak az integrált osztályokban tanuló fogyatékos gyerekek számára. A pedagógustól eddig is elvárt volt, hogy a látás- és hallássérült, mozgáskorlátozott, nehezen tanuló gyerekekkel hasznos módszereket, eszközöket használjon, és, hogy toleráns, személyre szabott oktatást nyújtson.

Végezetül elmondható, hogy az Információs Társadalom Oktató- és Kutatócsoportjának tagjai remek munkát végeztek. Közérthető nyelven, jó táblázatos összefoglalásokkal, szemléltető ábrákkal, fényképekkel színesített munkájuk hasznos információkkal szolgál az oktatásban résztvevő gyakorlati szakemberek és kutatók számára is. A könyv fejezetei után a szerzők ajánlott irodalommal, ajánlott weboldalak felsorolásával kedveskednek az olvasónak (például a wikimedia.org – médiatár, a wikibooks.org, a wikikönyvek, a vidipedia.orgvideotár, a mindmeister.com, a mindomo.combubblus a gondolattérképek). Így ki-ki utánanézhethet a számára fontos, érdeklődésére számot tartó témáknak. Az, hogy a fejezetek tartalmában néhány helyen átfedések vannak a témából adódóan, az érthető, ám a forrásmegjelölés hiánya (*Kozma*, 2009) korrigálható lett volna. A könyv a digitális világ nyelvében kevésbé és jól eligazodóknak is hasznos, új szakkifejezéseket mutat be: hipertext, információs szupersztráda, digitális tolltartó stb. „A didaktikai alapkérdések és klasszikus területek végső soron adnak egy olyan rendszerező erőt, ami felszínre hozza az újszerűséget, hogy végül egy eredményesebb nevelési-oktatási folyamat ideálja felé fordulhassunk.” – vallja *Ollé János* blogjában (2013). S bár ő úgy gondolja, hogy nem új didaktikai kézikönyvet írtak, mégis fontos lépést tettek a kor elvárásainak megfelelő, modern oktatás létrehozásá-

ban. Minden egyetemi, iskolai könyvtárban ott lenne a helye ennek a könyvnek. Már csak remélni tudjuk, hogy a pedagógusok is végigolvassák...

Szakirodalom

1. Csepeli György (2003): *A digitális generáció*. URL://bit.ly/rGLUlo Utolsó letöltés: 2012. május 30.
2. Falus Iván (1998, szerk.) *Didaktika. A tanítás tanulása*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
3. Greenfield, S. (2009): *Identitás a XXI. században*. HVG Kiadó Zrt., Budapest.
4. *IKT módszertan. Kézikönyv az info-kommunikációs eszközök tanórai használatához*. Nádori Gergely és Prievara Tibor, tanarblog.hu.
5. Komenczi Bertalan (2009): *Elektronikus tanulási környezetek*. Gondolat Kiadó, Budapest.
6. Mc Luhan, M. (1962-2001): *A Gutenberg-galaxis: A tipográfiai ember létrejötte*, Trezor Kiadó, Budapest.
7. Mc Luhan, M. (2012): *Médiamasszás: egy rakás hatás*. Typotex, Budapest.
8. Ollé János (2013): <http://blog.ollejanos.hu/2013/02/17/oktatasinformatikai-modszerek/> Utolsó letöltés: 2013. április 17.
9. Oroszlány Péter (2004): *A tanulás tanítása*. Független Pedagógiai Intézet, Budapest.
10. Tari Annamária (2012): *Y generáció. Klinikai Pszichológiai jelenségek és társadalom-lélektan összefüggések az információs korban*. Jaffa Kiadó, Budapest.